

„Některé dívky nechodí do školy, přestože si to přejí ony i jejich rodiče,“ říká o Etiopii humanitární pracovnice

21.5.2024 - Eva Mrázková | Člověk v tísni

Nejen o tom jsme si povídali s Janou Vyhnálkovou, která Etiopii také několikrát navštívila. V rozhovoru Jana vysvětluje, proč některé dívky v Etiopii nechodí do školy, jak probíhala spolupráce s místními autoritami nebo proč jsou vzdělávací projekty důležité.

Jaká byla tvoje role v projektu?

Dohlížela jsem na to, aby všechno šlo v souladu s původním plánem a našimi strategiemi, abychom dodržovali rozpočet. Měla jsem na starost také personální obsazení projektu a kontrolovala jsem, zda programová kvalita odpovídá našim standardům. V rámci projektu jsem také několikrát navštívila Etiopii, kde jsem opět zjišťovala, zda vše správně funguje.

Jak a v jakých regionech jsme pomáhali?

Byl to největší rozvojový projekt, který jsme v Africe kdy měli. Spolupracovali jsme na něm se čtyřmi mezinárodními partnery a dvěma místními. Jako Člověk v tísni jsme celý projekt vedli a měli jsme na starosti práci všech. Pracovali jsme ve čtyřech odlehlých regionech Etiopie: Afar, Amhara, Oromia a SNNP (Stát jižních národů). Já jsem měla možnost podívat se do dvou z nich, nahlédla jsem tak do velmi rozdílných oblastí s různými kontexty. Samozřejmě byl naprosto klíčový také náš etiopský tým, bez lokálních kolegů a kolegyn by to nešlo.

Jak moc se situace v jednotlivých regionech Etiopie v oblasti vzdělávání liší?

Velmi. Etiopie je velká a rozmanitá země, nedá se tedy mluvit o školství v Etiopii jako celku. Situace se napříč oblastmi výrazně liší. Například region SNNP, kde jsme pracovali my jako Člověk v tísni, je poměrně úrodný s největší hustotou obyvatel a vysokou porodností. Lidé tam žijí blízko sebe, nemají problém s přístupem k vodě a vše se tam hezky pěstuje. Zatímco například regiony Afar či Borena, kde působili naši partneři, jsou pouštní a typicky pastevecké. Život tam funguje úplně jinak a lidé tam řeší jiné problémy.

Předpokládám, že také důvody, proč dívky nechodí do školy, se napříč regiony liší. Mohla bys ale zmínit ty nejčastější?

Není to tak, že by dívky do školy chodit nemohly. Dokonce by měly, protože v Etiopii je základní vzdělání povinné. V realitě to tak ale často není. Dělali jsme hodně detailních studií, abychom pochopili příčiny problému. Zjistili jsme, že rodiče mají ke vzdělání svých dcer v zásadě pozitivní přístup, ale stejně je často do školní lavice nepošlou. Důvody se liší region od regionu. Často platí, že tradičně jsou to spíš chlapci, u kterých se předpokládá, že budou mít nějaké zaměstnání a zajistí rodinu. Pokud si rodina nemůže dovolit vzdělání všech svých dětí, zpravidla platí, že půjdou do školy spíše chlapci. Také se počítá s tím, že dívky zůstanou v domácnosti a budou chodit pro vodu, obstarávat dobytek nebo pracovat na polích, především v době sklizně kávy. To znamená, že potom nemají prostor na to, aby šly do školy, byť by si to přály ony i jejich rodiče.

Nesetkali jsme se s tím, že by se někdo přičil tomu, aby dívky chodily do školy

A jak se liší situace ve školství ve městech a na venkově?

Tam jsou obrovské rozdíly. Ve velkých městech mají rodiny výrazně méně dětí než na venkově, to znamená, že si mohou dovolit poslat všechny z nich do školy. Ve městech lidé zároveň žijí jiným způsobem života, nemají pole a dobytek. Díky tomu odpadá i ta tradiční role dívek. Proto jsme se v projektu pomohli především dívkám, které nechodí do školy v těch odlehlejších venkovských oblastech. Tam je tento problém mnohem větší.

Jak na naši práci reagovali místní?

Nikde jsme se nesetkali s tím, že by se někdo přičil tomu, aby chodily holky do školy. Nicméně realita, že dívky do školy nakonec nejdou, je v té společnosti už zakořeněná. Proto právě spolupráce s komunitou byla naprosto klíčová.

Jak tato spolupráce probíhala?

Spolupracovali jsme se zástupci místních vlád, úřadů, škol nebo ministerstvem školství, se kterými jsme v úzkém kontaktu, protože je i v jejich zájmu, aby do školy šlo co nejvíce dětí. Zapojili jsme také místní respektované vůdce nebo osobnosti z řad zdravotníků, kněží nebo zástupců církve. V každé oblasti, kde jsme pracovali, jsme ustanovili skupinu těchto lidí, která nám v průběhu celého projektu pomáhala. Byla hlavně spojkou mezi rodiči a školou a zajišťovala a podporovala docházku dívek na naše kurzy.

V čem byla spolupráce s komunitou důležitá? Osvědčila se vám?

Ano. Právě stavění projektu na komunitních mechanismech byl základ úspěchu. Například díky spolupráci s místními autoritami jsme získali přehled o tom, kolik dívek v regionu vůbec je a které z nich nejsou zapsané do školy. Důležitá byla také podpora hlavních zástupců komunit, rodiče díky tomu věnovali tématu větší pozornost.

Co všechno se dívky na kurzech naučily?

Naším cílem bylo zahrnout do projektu co nejvíce dívek od 9 do 18 let, které v daných regionech nechodily do školy. Pro tyto dívky jsme organizovali dvouleté nebo tříleté kurzy, které byly mimo školní kurikulum. Dívky se na nich naučily to nejzákladnější školní minimum, jako je čtení, psaní, počítání a v některých regionech také základy angličtiny. Nicméně to, že budou dívky umět tyto základy, jim život nějakým zásadním způsobem nezmění.

Dívky do školy chodit chtějí a je to něco, co je těší

Co tedy dívkám může opravdu pomoci?

Cílem našeho projektu bylo především zajistit dívkám přechod do státní školy nebo možnost začít s drobnými podnikatelskými aktivitami. Především u mladších dívek jsme kladli důraz na přechod do státní školy. A protože je náš kurz certifikovaný vládou, mohou dívky po splnění testu pokračovat na státní škole na svojí věkové úrovni. A tento moment je klíčový – kdokoliv se základním vzděláním má potom možnost studovat dál. A to už je úplně jiná výchozí pozice pro život.

Jaké předměty se na státních školách vyučují? Učí se kluci i holky stejné věci?

Na základní škole mají podobné předměty jako u nás. Chlapci i dívky jsou v jedné třídě a učí se

stejnou látku. Teprve na středních školách se může situace lišit. Gymnázií je v Etiopii málo, ale rozšířená jsou učiliště neboli odborné střední školy, kam studenti ze základních škol nejčastěji přechází. Tam už jsou obory tradičnější pro chlapce, třeba elektromechanika, a pro dívky, jako je například šití.

Cílem projektu bylo také zajistit bezpečnější prostředí ve školách. Jakým způsobem jsou pro studenty školy nebezpečné nebo nevyhovující?

Není to tak, že by studentům přímo ve školách hrozilo nebezpečí. Z bezpečnostního hlediska je ale problematická především cesta do školy, hlavně v pasteveckých regionech, kde lidé žijí daleko od sebe a pěší cesta do školy trvá mnohdy i přes hodinu. Právě pro dívky může tato cesta představovat riziko nějakého násilí, neboť část cesty absolvují za tmy. Zaváděli jsme proto výuku v různých provizorních centrech nebo jsme stavěli nové školy v podobě malých lehkých staveb a dobu výuky jsme přizpůsobili režimu dívek tak, abychom tato rizika snížili. Další z problémů byly hygienické podmínky. Většina škol v Etiopii totiž nemá pořádné záchody. Což je pro dívky zejména v období menstruace problematické.

Zaměřili jsme se tedy také na stavbu toalet?

Ano, stavěli jsme toalety, ale ukázalo se, že spíše než postavit záchody, je důležité vytvořit pro dívky nějaký intimnější prostor. Toaleta to sice může být také, ale v Etiopii dobře fungují takzvané gender clubs, což jsou školní kluby, které vedou školní vychovatelky a vychovatelé. Právě s nimi jsme v tomto ohledu spolupracovali a klubům jsme buď poskytli materiál, aby si dívky mohly ušít látkové vložky, nebo jsme tam vložky přímo dodávali. Zajistili jsme pro dívky také koutky, kde byla matrace a závěs a vytvořili jsme tak intimnější prostředí, které mohly v období menstruace využít.

A jak ke vzdělávání přistupují dívky? Snaží se navzájem podpořit a šířit osvětu ohledně důležitosti vzdělání?

Není to tak, že by dívky v Etiopii pořádaly nějaké kampaně pro to, aby mohli všichni chodit do školy, ale rozhodně je to něco, co by si přály. Všechny dívky, se kterými jsem měla možnost mluvit říkají, že do školy chodit chtějí a že je to něco, co je těší. Dalším z problémů, kterého se dotknul i náš projekt, jsou předčasné svatby. Ty jsou sice v Etiopii zakázané, ale například v těch pasteveckých regionech tomu tak tradičně je. Dívky v 16 letech už jsou často provdané. To znamená, že možnost středoškolského vzdělání se pro ně uzavírá. A to se dívkám nelíbí a byly by rády, aby se to změnilo. Hodně o tomto tématu diskutují i ve školních klubech. Není to tedy tak, že bychom jim nutili nějakou myšlenku, která nám připadá správná nebo lepší, ale ta snaha o změnu vychází přímo od nich.

Podle čeho posuzujete, zda byl projekt úspěšný?

Úspěšnost jsme měřili například podle počtu absolventek kurzu, které po jeho skončení nastoupily buď do státního školství nebo začaly s nějakou výdělečnou aktivitou. Založili jsme skoro šest set svépomocných skupin, což je osvědčený model v rámci Afriky, kdy se ženy nebo dívky spojí do zhruba patnáctičlenných skupin a společně si spoří malé finanční obnosy. My jim k tomu další částkou přispějeme a založíme jim bankovní účet, kam si tyto peníze ukládají a následně schvalují malé individuální půjčky, aby mohly podnikat. V rámci toho například sledujeme i to, zda jsou dívky schopné se nezávisle ekonomicky rozhodovat. A v tomto směru jsme u dívek, jež byly součástí našeho programu, zaznamenali velký posun.

Vzdělání je vždy cesta k rozvoji

V jakých oborech tyto dívky a ženy většinou podnikají?

Není to tak, že by si založily obrovský podnik a byly z nich velké manažerky. Jsou to malé věci, ale

pro tyto ženy jsou velmi významné. Například ve městě nakoupí semena, něco vypěstují, a to poté prodají. Nebo si koupí mouku, otevrou si malou pekárnu a upečené buchty nebo chleba prodají na místním trhu. Díky tomu mají ženy větší sebedůvěru a jsou soběstačnější. Přestože nejsou ekonomicky nezávislé, mohou si těmito aktivitami přivydělat. Zároveň je pro ně důležitá tato vzájemná podpora.

Co bylo pro vás v rámci projektu nejtěžší?

Protože jsme pracovali ve velké části země, museli jsme vzdělávací metodiku upravovat v jednotlivých regionech na místní kontext a podmínky. S tím jsme původně nepočítali, a to byl jeden z nejtěžších momentů. Přenastavit všechno tak, abychom například zvládli přizpůsobit školní kalendář a rozvrhy časovým podmínkám dívek a dobře zareagovat na příčiny, kvůli kterým nemohou chodit v jednotlivých regionech do školy. Do cesty nám vstoupily také externí faktory, nap

říklad covid. Řada škol byla zavřená a museli jsme přejít na model vzdělávání v malých skupinkách v jednotlivých vesnicích. Do projektu zasáhla také dvouletá válka na severu Etiopie nebo dopady klimatické změny v podobě opakovaných období velkého sucha především v jižní části země, kvůli kterým vzdělávání často nedostalo prioritu.

Na co jsi v rámci projektu nejvíce pyšná?

Jsem pyšná, že jsme ustáli všechny tyto problémy a že jsme zůstali ve všech regionech aktivní, a to především díky úzké spolupráci s komunitou a přizpůsobení se specifickým daného kontextu. Díky projektu jsme zapsali tisíce dívek do státních škol a další tisíce žen doteď úspěšně působí ve svépomocných skupinách. Přispěli jsme významně k tomu, že vzdělávání dívek začíná být pomalu vnímáno jako standard.

Musím říct, že mi vzdělávací projekty obecně dávají velký smysl. A velkým zážitkem pro mě bylo mluvit s dívkami, které jsou opravdu velmi vděčné za možnost sedět ve školní lavici. Zároveň mám dobrý pocit, že jsme projekt uchopili správně a vycházeli z toho, co dívky opravdu chtějí.

Proč je v Etiopii vzdělávání důležité?

Vzdělání je vždy cesta k rozvoji. Pokud budeme chtít, aby lidé v budoucnu neodcházeli ze zemí svého původu, tak je vzdělávání jednou z klíčových cest. Vzdělání je potřeba pro to, aby byli v zemi lidé, kteří si budou schopni najít zaměstnání a reagovat na měnící se podmínky v jejich zemi. A to se týká Etiopie opravdu hodně, klimatická změna už má v zemi obrovský dopad.

Dá se říct, v čem konkrétně nebo na jaké úrovni v oblasti vzdělávání je naše podpora nejvíce potřeba?

Systém vzdělávání je velmi komplexní a je toho potřeba hodně. Na federální úrovni je důležité upravit, jakým způsobem bude vláda školy řídit, zakládat a financovat. Také je třeba podpořit dotažení kurikul. Ale na všech rovinách je to velmi komplexní problém a nejde říct, čemu bychom měli dát prioritu. My jako Člověk v tísni umíme pracovat zejména v odlehlých regionech, kde rozumíme kontextu. Samozřejmě budeme chtít ve vzdělávacích projektech pokračovat dál.

Do programu se zapojilo 24 968 dívek, z toho 430 mělo nějaké speciální potřeby. Celkem 8343 z nich ve věku 9-14 let přešlo na základní státní školu a 1800 dívek ve věku 15-18 let na státní střední školu. Do svépomocných skupin přešlo 10 098 dívek a žen.

V rámci projektu jsme mimo jiné také vyškolili 577 učitelů, postavili 129 školních budov, podpořili 246 školních klubů a 565 svépomocných skupin.

<https://www.clovektisni.cz/nektare-divky-nechodi-do-skoly-prestoze-si-to-preji-ony-i-jejich-rodice-rika-o-etiopii-humanitarni-pracovnice-11465gp>